

עקב חכ"ד שיחה א'

ביאור חילוקי הלשונות בין בסידור והשו"ע והרמב"ם בענין ברכת המזון. בשו"ע מוסיף אדה"ז "את ה'", דהנה ישנו כלל ש"את" בא לרבות, ובענינינו מרבים מ"את" שצריך לברך את בעל הבית, ולכן צריך אדמו"ר הזקן להדגיש שהמצות עשה מן התורה הוא רק "לברך את ה'" ולא את בעל הבית.

בתחילת סדר ברכת הנהנין כותב אדמו"ר הזקן: "מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'". וצריך להבין את שינויי הלשון בסדר ברכת הנהנין מהלשון בשולחן ערוך שלו ומהרמב"ם. דבשולחן ערוך מוסיף "(לברך) את ה'". וברמב"ם איתא: "מצות עשה כו' אחר אכילת מזון שנאמר וברכת את ה' אלוקיך כו'" – דבתחילה כותב רק "לברך" – ואינו כותב את ה' – ובהמשך מביא גם את המשך הפסוק "אלוקיך".

והביאור בזה יובן מהחילוק שבין מטרת חיבור השולחן ערוך למטרת סדר ברכות הנהנין. דסדר ברכת הנהנין הוא חלק מהסידור שהוא ענין הנהגת האדם בפועל, ולכן העיקר הוא להבהיר את הנהגת האדם על אתר, משא"כ השולחן ערוך (והרמב"ם) הוא קיבוץ של כל ההלכות, ולכן צריך להבהיר שלא יטעו בחלק אחר בשולחן ערוך. ולכן בשולחן ערוך מוסיף אדמו"ר הזקן "את ה'", דהנה ישנו כלל ש"את" בא לרבות, ובענינינו מרבים מ"את" שצריך לברך את בעל הבית, ולכן צריך אדמו"ר הזקן להדגיש שהמצות עשה מן התורה הוא רק "לברך את ה'" ולא את בעל הבית.

והנה, בשולחן ערוך מביא אדמו"ר הזקן ההלכות בטעמיהן ולכן מוסיף "וגו'" לאחר "וברכת את ה'", כי רוצה לרמז על המשך הכתוב "על הארץ הטובה", שזהו הטעם על זה שמן התורה צריך להזכיר את הארץ בברכת המזון (ולכן הרמב"ם שלא הביא לימוד זה השמיט "וגו'"). ובסדר ברכת הנהנין, אף שאינו מביא הלכות בטעמיהן מכל מקום, מוסיף "ואכלת ושבעת וברכת את ה'" כי זה מוסיף בהבנה וממילא בתענוג בקיום ענין זה. אך משמיט "אלוקיך", כי אין זה נוגע לגדר ברכת המזון, ואדרבא בתוספתא לומדים מ"אלוקיך" (מלשון דיינך) ש"כשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה" – שזהו היפך הגדר דברכת המזון שענינו ברכה על שביעת והנאת הגוף.

ועל פי הנ"ל – בביאור החילוק הכללי בין השולחן ערוך לסדר ברכת הנהנין – יובן מדוע בהמשך הסעיף בסדר ברכת הנהנין נאמר "וכל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה וגו'" (ובשולחן ערוך משמיט "וגו'"), כי בסדר ברכת הנהנין שענינה הנהגות למעשה אזי צריך להוסיף בלשון המבהיר גם את המובן מאילוי, ולכן מוסיף "וגו'" – שהמשך הכתוב הוא "תבל ויושבי בה" – להבהיר שלא רק ארץ ישראל – ש"הארץ" קאי על ארץ ישראל – אלא גם "תבל ויושבי בה" – גם כשהדבר שייך לאדם אחר או לאינו יהודי מכל מקום הרי זה "כאילו נהנה מקדשי שמים".